

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI

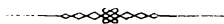
UDGIVNE AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB

~~~~~  
3. RÆKKE. V. BIND.  
~~~~~

REDIGERET AF

VILLADS CHRISTENSEN

I KOMMISSION HOS TILLGES BOGHANDEL
I KØBENHAVN

TRYKT I AARHUS STIFTSBOGTRYKKERI

1906—08

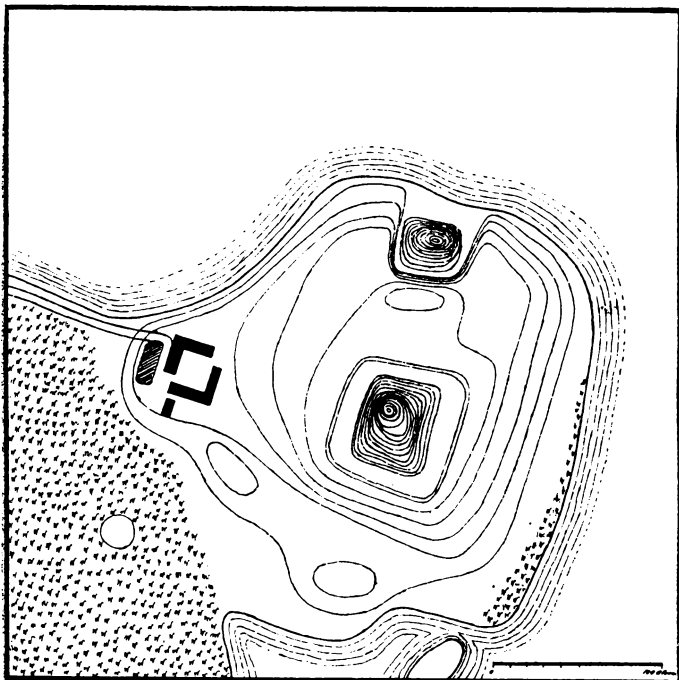
Klejtrup Voldsted.

Af Oberst *Emil Madsen.*

Omtrent $1\frac{3}{4}$ Mil Vest for Hobro ligger den ret betydelige Klejtrup Sø, og i det sydvestlige Hjørne af denne er der af Naturen et Næs, der i Form af en jævnt afrundet Bakke, afsondret fra det øvrige Land ved et Engdrag, hæver sig til omtrent 15 Fod over Søens Vandspejl, der selv ligger 23 Fod over Havet. I Midten og paa den nordre Side af Næsset findes to Voldsteder, der begge maa hidrøre fra en meget gammel Tid.

Som omstaaende Skizze viser, synes det nordligste, der ligger lige ved Kanten af Søen, at være udskaaet af selve Bakken, saa at der er fremkommet ligesom en Kæmpehøj med meget stejle Sider, der paa den sydlige Landside er begrænset af en meget dybt udskaaen, i Bunden omtrent 15 Fod bred Grav, som derefter fortsætter sig efterhaanden mindre udskaaen paa den østre og vestre Side, medens den derimod ganske mangler paa den nordre ud imod Søen. Selve Højen, der er en Smule langagtig i Retning fra Øst til Vest, har forneden et Tværmaal af noget over 30 Alen, og hæver sig vel omtrent 30 Fod over Gravens Bund. Selve Toppen er noget affladet. Stedet har i Egnen Navnet Trolldhøj.

Meget betydeligere viser sig det omtrent 50 Alen sydligere liggende Voldsted, som paa Stedet kaldes Ruinen. Det danner ligesom det førstnævnte en af stejle Sider begrænset Høj, der ligesom Troldhøj har været begrænset af en Grav, af hvilken der dog nu ikke findes stort mere end Spor.¹⁾ Højen synes ved Kunst ophobet over det om-

givende Jordsmon og hæver sig, med et Tværmaal af henved 40 Alen, omtrent 30 Fod over, hvad der tidligere var den omgivende Gravs Bund.

¹⁾ Paa Skizzen er Graven ført helt rundt om Voldstedet, som den tidligere maa have været, medens den dog nu er omtrent helt udfyldt paa den vestlige Side.

Den største Højde naaes af en særlig, noget tilspidset Top, der rejser sig paa den nordvestlige Side af den øverste, noget afglattede Flade. Som sædvanlig findes denne Top i en Kant af samme og ikke i Midten af denne. Dette maa have haft en Grund; men denne kan ikke bestemt angives. Maaske er det Sted, hvor den er anbragt, bleven betragtet som det svageste, eller man har taget i Betragtning, at en Anbringelse længere inde kunde forhindre i at gøre Udfald eller at angribe Fjenden i Ryggen.¹⁾

Voldstedernes Form viser tydeligt hen paa, at man her har at gøre med Levninger af en Borgbefæstning fra den tidligste Middelalder, da man endnu ikke byggede Borge af Sten, men alene af Træ og Jord. I Overensstemmelse hermed er der heller ikke paa Stedet fundet nogetsomhelst Spor af, at der her har været bygget med Sten.

Efter det Kendskab, som der paa forskellig Maade haves om Befæstninger af den her omhandlede Art, maa det formodes, at det større Voldsted har baaret en Bygning af Træ, der paa en Gang var Kærnen og det fornemste Opholdssted i den hele Befæstning. Som tilsvarende kan nævnes, at der i den Banke, paa hvilken Vardehus stod, i sin Tid er fundet Levninger af en Bygning af Egetræ, 12 Alen i Kvadrat.²⁾ De smaa Dimensioner kan ikke forundre, da der endnu i den paafølgende Tid, da Murværk anvendtes, ofte kun gjordes Fordring paa meget ringe Plads. I det bekendte, saakaldte Bastrup Stenhus i Uggeløse Sogn paa Sjælland, der viser

1) Afbildninger af Voldstederne findes i Trap, Statistisk-Topographisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark, 3. Udg. IV, 678 flg.

2) Samlinger til jydsk Hist. og Top. 2, II, 342.

Levninger af et rundt Taarn, hvis Inder- og Yderside bestaar af tilhuggede Fraadsten med Fyld af Kampesten og Kalk, og som sandsynligt hidrører fra det 11. Aarhundrede, er det indvendige Tværmaal kun $13\frac{1}{2}$ Alen, medens Murtykkelsen er c. 10, og i Hjørnetaarnene paa Gurre er den ydre Side kun 14 til 15 Alen, med en Murtykkelse af indtil 4 Alen.

Afbildninger af befæstede Højder af den her omhandlede Art synes derhos at forekomme i Bayeux-Tapetet¹⁾, hvor de er Signaturer for Byer eller muligt Befæstning ved en saadan. Disse Billeder viser smaa Træbygninger ovenpaa en rundagtig Høj, til hvilke der kun er Adgang fra det omliggende Jordsmon ad en høj, skraatstillet, af Pæle understøttet Bro eller en Art Trappe.

Paa nogle af Billederne ses Vinduer i Bygningerne og et Steds en Indgangsdør, som Trappen fører op til. Paa det Billede, der forestiller Angrebet paa Dinan, ses to Mænd, som med Fakler søger at stikke Ild i Borgen, der er besat med et Antal spydbevæbnede Krigere, der forsvarer den mod en Del Ryttere med Spyd, der angriber den, mærkeligt nok uden at være stegne af Hestene. Et Steds synes der at forekomme Skydehuller i Palisaderne.

Den øverste Del af Højen maa antages at have været omgivet af en Række Planker eller Palisader og sandsynligt har der ogsaa paa det andet Voldsted, Troldhøj, været indrettet et Anlæg af lignende Art.

Vistnok har der oprindeligt paa Stedet været flere Værker, af hvilke Tiden nu har udslettet alle Spor. At dømme efter hvad der endnu kan ses i enkelte lignende Befæstninger, saaledes navnlig paa det bedre

¹⁾ Jules Comte, La tapisserie de Bayeux, Paris 1878, Pl. XXXIII, XXIV, XXVI.

bevarede Voldsted ved Pederstrup Station i Fyen, kan der have været en lavere Vold eller et Brystværn af Jord paa den udvendige Side af Graven, og der kan have sluttet sig til Kærnen i Anlægget et eller flere Fladerum, omgivne af Volde, Palisader eller maaske kun Hækker, her saaledes det hele Næs paa de fra Land tilgængelige Sider, bestemte til under truende Forhold at optage Befolkningen i Omegnen, samt deres og Besiddernes Husdyr. Paa Pederstrup Voldsted er tillige den øverste Top, som har baaret det egentlige Hus, adskilt fra den øvrige, høje Del af Voldstedet ved en Grav, medens denne mangler paa den yderste Side, hvor Skrænten ligesom her ved Klejtrup, uden Afbrydelse ved en saadan, gaar lige ned til den, hele det egentlige Voldsted omgivende Grav.

Paa en Tegning i Nationalmuseet, udført 1840 af Kruse, findes antydnet Levninger af Volde, desuden en Art Vej, med Levninger af Egepæle paa Siderne, fra Borgpladsen ud til en rundagtig Forhøjning i Engen Sydvest for Voldstedet. Heraf kunde dog intet ses ved et Besøg i August 1904. Ej heller opdagedes Spor af det formentlig tilsvarende Pæleværk, der findes angivet paa en anden, sammesteds værende Tegning udført af Kornerup 1863.

En nærmere Beskrivelse af tilsvarende Befæstninger i England findes i Clark, *Mediæval military architecture in England*, London 1884. Efter denne Forfatters Mening, hidrøre nogle af de i dette Land forekommende Anlæg af den her omhandlede Art fra det 8. og 9. Aarhundrede, og nogle formenes anlagte af de Danske. Om de nu næsten udslettede Jordværker, som findes i det indre af Dover Castle, mener han endog at kunne udtale, at de sandsynligt er tilvejebragte af de Jyder, som kom til England sammen med Angelsachserne.

I Viollet Le Duc, *Dictionnaire raisonné de l'architec-*

ture etc. III, 64 findes en Afbildning af, hvorledes et Befæstningsanlæg af den her omhandlede Art formentlig har været indrettet i ét og alt. Man ser her hele den øverste Top, der ligger i Midten af det befæstede Omraade, indtagen af en Bygning, der har flere Etager og tildels ligner et Taarn, medens der omkring den ligger Stalde, Forraadshuse og andre Bygninger, nødvendige for det daglige Livs Ophold. Omkring det hele Omraade, der ved Klejtrup vilde svare til det hele Næs, findes paa de tre Sider kun Palisader, paa den fjerde tillige en Vold. Det formenes, at der sandsynligt flere Steder i Palisaderækkerne har været Porte med Udenværker.

Den Trang til Befæstninger af enkelte Punkter, som alt maa være kommen frem langt tilbage i Tiden. har i det lave Land fremkaldt Befæstninger af den angivne Art, anlagte saa vidt muligt paa et ved Naturforholdene vanskelig tilgængeligt Sted, i Almindelighed paa en Holm eller et Næs i et Vandløb, en Sø eller Mose. Her ved Klejtrup er saaledes ogsaa det hele Næs, paa hvilket Voldstederne findes, adskilt fra det øvrige, nærliggende faste Land ved en henved 300 Alen bred Engstrækning, ved Siden af hvilken Klejtrup Aa danner Afløbet fra Søen, idet den driver en Vandmølle, og det kan vel formodes, at Engen, medens den nu er temmelig tør, i ældre Tid har været saa sid, at den paa den Side, hvor den findes, har været en betydelig Hindring for at komme over til Næsset, der paa de øvrige Sider er omgivet af Klejtrup Sø.

Hvor der fandtes Bjergland, som paa Bornholm og i de fordums danske Landsdele Øst for Øresund, valgtes til Anlæg af tilsvarende Befæstninger selvfølgelig fortrinsvis en stejl, vanskelig bestigelig Klippe, medens iøvrigt Anlægget af selve Værkerne blev tilsvarende. At man ogsaa paa slige

Steder stundom har benyttet Bygninger eller Værker af Træ synes at være godtgjort.¹⁾

Vistnok har der i gammel Tid her i Landet været ikke ganske faa Steder, hvor slige Befæstninger har været anlagte, medens der nu blot kan paavises saare faa, hvor Værkerne er forblevne nogenlunde urørte. Aarsagen synes især at kunne henføres til, at man senere hen i Tiden har benyttet det Sted, hvor en saadan Befæstning var anlagt, til Opførelsen af en muret Borg.

Flere af de Voldsteder, som findes afbildede i Resens Atlas, saaledes som de var noget efter Midten af det 17. Aarhundrede, leder Tanken hen i denne Retning. Flere Steder i England vides det, at Jordværkerne senere have tjent til at bære og forsvare en normannisk Borg.²⁾ Undertiden kan Stedet ogsaa have været benyttet til en Bygning af anden Art. Pedersborg Kirke ved Sorø ligger jo saaledes paa en Højde, hvor der i den historiske Tid er blevet opført en Borg, som dog sandsynligt kun har været bygget af Træ.

Særlig ejendommelig ved Klejtrup Voldsted, og saavidt synes, temmelig enestaaende,³⁾ er, at der her findes to Højder, af hvilke den nordligste er saaledes beliggende indenfor Pileskuds Afstand fra den sydligste, at den ikke godt har kunnet angribes, saalænge den sidste har kunnet holde Stand, medens den samtidig, saalænge den forsvarede, forhindrede et Angreb paa Hoved-Voldstedet fra den Side, som vendte mod samme, og dermed til Dels

¹⁾ Aske og forkullede Træstykker er saaledes fundne i en af Ek-hoff beskreven, meget mærkelig Klippebefæstning. Bidrag til Kännedom om Gøteborgs och Bohusläns Fornminnen och Historia II, 191.

²⁾ Saaledes ved Huntingdon castle og Lea, Clark l. c. II, 129 og I, 20.

³⁾ I nogle faa Tiltælde kan lignende findes i England, saaledes i Eaton-Socon castle, Clark l. c. II, 36.

ogsaa et omsluttende Angreb paa det Sted, hvor Kærnen i Befæstningen fandtes. Sandsynligst har den nordligste, Troldhøj, der ogsaa for en Del er bedre beskyttet end Hoved-Voldstedet ved sin til Dels meget dybt indskaarne Grav, derfor været det Sted, hvor de Personer f. Eks. Kvinderne og de Ting, der fortrinsvis ønskedes bevarede i Ufredstid, bragtes hen.

I Almindelighed maa det antages, at enhver Befæstning af denne Art har været Centret i en større Besiddelse, i hvilken Befolkningen var forpligtet til at forsvare Borgen, naar Ufred opstod.¹⁾ Historisk kan dette ikke paavises her, derimod er der til Voldstedet, som nu er et af Staten fredet, dog endnu ikke nærmere undersøgt Oltidsmindesmærke, knyttet flere Sagn. Det berettes saaledes, at Kong Nielses Søn, Inge, befandt sig her Aar 1121, da det hændte, at en Hest slog ham af og traadte ham ihjel,²⁾ og at det var herfra, at Henrik Skatelaars Hustru flygtede med en ung Karl, der havde forlokket hende, men senere blev paagreben og dømt af Kong Niels paa Klejtrup til at begraves levende.³⁾ Dette kan vel, efter Tidsalderen at dømme, ikke modsiges, derimod maa det skønnes mindre rigtigt, at Voldstedet skulde være en Levning af det i Kæmpeviserne nævnte Brattingsborg, da Niels Ebbesen søgte Tilflugt dér, efter at han havde dræbt Grev Gert;⁴⁾ thi det synes mindre rimeligt, at der endnu saa langt frem i Tiden har været nogen Borg, bygget af Træ, da det synes mindst at have været i det 11. Aarhundrede, at man begyndte at

¹⁾ I adskillige Tilfælde kan dette paavises i England, jvf. Clark l. c. I, 23.

²⁾ Suhm, Historie af Danmark V, 237, jvf. XII, 328.

³⁾ Trap l. c., 3. Udg. IV, 679, jvf. Wedel, Den danske Krønike af Saxo Grammaticus, Kbh. 1851, CCLXXII.

⁴⁾ Suhm, Historie af Danmark XII, 328, Hofman, Foundationer, III, 386.

erstatte de gamle Tømmerværker med af Sten opførte Mure og Taarne.¹⁾ Om to andre Sagn, af hvilket det ene gælder en Belejring af Borgen af de Syv- og Syv-sindstyeve, der var dragne ud fra Hald til Brattingsborg, og det andet en Herremand, der boede paa Skaarup Gaard i Klejtrup Sogn og var nysgerrig efter at vide, hvorledes det gik en Frue, som boede paa Borgen²⁾, er det vel vanskeligt at danne sig en Mening. Det berettes ogsaa, at en Afgift skal være bleven tilstaaet Hersom Kirke til Lysene paa Altret, af en Frue, der boede paa Klejtrup, til Sone for, at hun havde ladet to af sine Tjenestekvinder uskyldigt henrette.³⁾

Muligt er det til en anden, nu forsvunden Gaard i Nabolaget, at nogle af Sagnene har været knyttede. Det nævnes nemlig i Trap, Statistisk topographisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark, 3. Udgave, IV, 678 flg., at der lidt Øst for Voldstedet findes Murrester, der maaske er Levninger af det Klejtrup, der ejedes af Oluf Munk og ifølge Hvitfeld afbrændtes af Skipper Klement 1534.

En Johannes Friis til Klækthorp findes ifølge samme Kilde nævnt 1365.

¹⁾ Normannerne formenes alt at have begyndt at bygge af Sten i Midten af det 10 Aarhundrede. Viollet Le Duc, l. c., III, 63.

²⁾ Samlinger til jydsk Hist. og Top. I, 351 flg.

³⁾ Hofman, Fundationer, III, 404, Anm. I Samlinger til jydsk Hist. og Top. I, 352 siges, at det var to Gaarde i Hejring, der blev skænkede Klejtrup Kirke i den nævnte Anledning, og at den ene af disse Gaarde endnu holdt Lysene vedlige. Her findes ogsaa en Vise om den ovennævnte Herremand.
